

Tragovi koji blijede: Ekshumacije

Objavio **Đuro Karalić** - 27. studenoga 2023.

Foto: Ministarstvo hrvatskih branitelja

Prvi korak u oporavku zajednice nakon traumatičnog događaja poput oružanog sukoba ili masovne katastrofe je pronalazak i identificiranje svih života izgubljenih u tragediji. U mnogim slučajevima te su osobe pokopane u masovnim grobnicama koje mogu biti neoznačene ili namjerno skrivene. Proces pronalaska i identifikacije dodatno usložnjava i potreba da se otkrije što se točno dogodilo i tko je bio počinitelj. To znači da je pri iskopavanjima nužno sačuvati sve materijalne dokaze, ali i istražiti eventualno postojanje jedne ili više satelitskih lokacija povezanih s masovnim grobnicama – stratišta (bilo površinskog stratišta ili mjesta unutar same grobnice), te privremena površinska odlagališta koja se koriste tijekom prijenosa posmrtnih ostataka s primarnih na sekundarne i tercijarne lokacije.

U Hrvatskoj su za potrebe ekshumacija organizirani posebni ekshumacijski timovi, a u proces ekshumacija uključeni su i nadležni istražni sud koji provodi istražne radnje, nadležna policijska uprava koja provodi pirotehnički pregled, osigurava mjesto ekshumacije i dokumentira provođenje istražnih radnji, te Ministarstvo zdravstva koje osigurava prisutnost liječnika, specijalista sudske medicine ili patologije.

Koristimo cookie kako bi vam pružili najbolje iskustvo na našoj web stranici. Ako nastavite koristiti ove stranice prihvaćate korištenje istih.

Kolačići su anonimni te u svakom trenutku možete kontrolirati i konfigurirati postavke kolačića u vašem pregledniku.

[Razumijem](#) [Saznaj više](#)

Ne postoji jedinstveni Protokol o istraživanju masovnih grobnica, no većina istražitelja kao smjernicu u radu primjenjuje Protokol po dr. Haglundu koji se sastoji od pet faza: lociranja grobnice, određivanja prostornog područja, iskopavanja grobnice, ekshumacije tijela i prikupljanja dokaza.

U skladu s tim, istražitelji trebaju utvrditi ne samo lokaciju, nego i vrijeme koje je prošlo od smrti, te otkriti i sačuvati i sve dokaze o načinu na koji je smrt nastupila, kao i identitet žrtve gdje je to moguće. Za mnoga tijela ovo može biti gotovo nemoguć zadatak.

Prije organiziranja iskopavanja sumnjive grobnice – masovne ili pojedinačne – pribavljaju se osnovni podaci o samim žrtvama i njihovom broju, godini ukopa i vrsti grobnice. Ove informacije su od pomoći pri planiranju resursa, opreme, broja radnika i vremena koje će biti potrebno za ekshumaciju posmrtnih ostataka. To su vjerojatno najkritičnija pitanja za uspješno iskopavanje i neophodno je potvrditi pouzdanost ovih informacija.

Nakon lociranja sumnjivog grobnog mjesta, nužno je izvršiti procjenu lokacije. Prije početka iskapanja, potreban je preliminarni posjet sumnjivom mjestu kako bi se mapiralo područje koje će se iskopavati. Iznad svega, mora se osigurati da je područje očišćeno od površinskog otpada.

Nakon što se otkrije konačna grobnica, kako nastaviti s iskapanjem koje mora na svjetlo dana iznijeti i objasniti sve dokaze iz grobnice, bez gubitka važnih informacija?

Po utvrđivanju lokacije grobnice, što je moguće preciznije procjenjuju se vjerojatne dimenzije, odnosno dužina, širina i dubina. Prije pažljivog uklanjanja površinskog sloja zemlje, lokaciju je potrebno temeljito pregledati u potrazi za tragovima i dokazima poput metaka, osobnih stvari ili nakita. U nekim slučajevima, posebno u slučaju masovnih grobnica, u početku se može koristiti teška oprema za uklanjanje gornjeg sloja zemlje, uz pažljivo praćenje kako dokazi ili ostaci ne bi bili izloženi oštećenju ili uništenju. Daljnje uklanjanje zemlje vrši se pažljivom uporabom ručnih alata.

Istraživači se tijekom iskopavanja masovnih grobnica suočavaju s brojnim izazovima. Jedan od izazova nakon početka ekshumacije je stanje posmrtnih ostataka u grobnici. Žrtve često nisu pokapane odmah nakon smrti, zbog potrebe za dovozom teške opreme za iskopavanje groba. Kao rezultat toga, djelomično raspadnuti ostaci budu razdvojeni i razbacani unutar jedne grobnice. Teški strojevi korišteni za kopanje masovnih grobnica i za transport i pokapanje mrtvih također uzrokuju oštećenja i mekog tkiva i kostura, prikrivajući tako izvornu traumu i komplicirajući istragu.

Drugi je izazov prikupljanje i označavanje žrtava. Tijekom bilo kakvog forenzičkog iskapanja, svaki zasebni dio tijela identificira se kao pojedinačni uzorak. Sve osobne stvari ili povezani dijelovi tijela moraju biti precizno označeni kako bi se omogućilo kasnije povezivanje nalaza i informacija, što dovodi do nevjerojatno složene sheme identifikacije i registracije nalaza. Dokumentiranje nalaza i drugih tragova unutar grobnice iznimno je važno, jer je tijekom antropološkog istraživanja pronađenih ostataka potrebno uzeti u obzir različite geotafonomske čimbenike.

Iskapanja dodatno usložnjavaju sekundarne i tercijarne grobnice. Određeni broj masovnih grobnica na

Koristimo cookie kako bi vam pružili najbolje iskustvo na našoj web stranici. Ako nastavite koristiti ove stranice prihvaćate korištenje istih.

Kolačići su anonimni te u svakom trenutku možete kontrolirati i konfigurirati postavke kolačića u vašem pregledniku.

[Razumijem](#) [Saznaj više](#)

osobne stvari koje bi olakšale prepoznavanje, poput novčanika i nakita. No kad bi uz žrtve i bile pronađene osobne stvari, često je bilo nemoguće utvrditi kome točno pripadaju. Tijela su u pravilu nemarno bacana u masovne grobnice, te često polagana tijesno jedno uz drugo kako bi zauzela što manje mjesta.

Ekshumacije su često zahtjevne i zbog samog broja žrtava u grobnici. Iz masovne grobnice na Ovčari ekshumirano je 200 žrtava, a neke masovne grobnice u Bosni sadržavale su i do 700 žrtava. S proceduralnog i praktičnog stajališta, ekshumacija i identifikacija tako velikog broja žrtava je iznimno zahtjevna zadaća. U pravilu, za iskopavanje jedne žrtve obično su potrebna 1 ili 2 istražitelja, a metodično iskapanje jedne žrtve traje otprilike 4 dana. Ako grobnica ima stotine žrtava, timu od nekoliko desetaka istražitelja mogu biti potrebni mjeseci da završe posao.

Dvije su glavne metode koje se koriste za iskopavanje masovne grobnice.

Kod **metode postolja** tlo oko mase tijela uklanja se do ispod donje granice grobnice, omogućavajući potpuni pregled iz svih kutova i pristup svim tijelima duž vanjskih rubova i vrha grobnice. Ova metoda uništava izvorne grobne zidove i rampe, no istražitelji tijekom procesa iskapanja ne moraju stajati na tijelima, jer radnje počinju od vanjskih granica i rade prema unutra.

Ova formacija omogućuje odvod vode s mjesta iskapanja, te omogućava bolje i potpunije fotografsko dokumentiranje na licu mjesta, dok su tijela još na mjestu. Glavni nedostatak ove metode je gubitak stabilnosti zemlje koja okružuje grob. Ako središnja masa erodira, tijela i dijelovi tijela mogu se pomaknuti i pomiješati.

Druga metoda za iskopavanje je **stratigrafska metoda**. Tijela i artefakti se iskopavaju odozgo prema dolje, uklanjajući dokaze obrnutim redoslijedom od onoga kojim su položeni u grobnicu. Ovom metodom zidovi grobnice i rampe ostaju očuvani, što dovodi do boljeg razumijevanja načina na koji je grob izgrađen, a tijekom iskapanja ponekad je moguće otkriti i tragove alata i strojeva ili tragove guma nastale u vrijeme kopanja grobnice. Ova metoda omogućava pristup samo tijelima na vrhu mase. Tijekom iskapanja u velikim grobnicama, zbog otežanog se pristupa mora hodati preko ostataka, što rezultira oštećenjima manjih fragmentiranih kostiju. Iskapanje se izvodi slojevito, gdje god je to moguće metodom rešetkastog sustava.

Prema toj metodi se površina grobnice određena za iskopavanje organizira po kvadrantima, standardnih dimenzija 1×1 m, kako bi svaki pronađeni nalaz bio pozicioniran i dokumentiran s točnim koordinatama, dubinom i položajem mjesta pronalaska u odnosu na druge nalaze. Na isti se način istražuje i iskopna površina, kako bi se pronađeni objekti unutar nje – koštani ostaci, osobni predmeti, tragovi uporabe alata ili strojeva, ostaci životinja i vegetacije – pozicionirali i dokumentirali s točnim koordinatama u kvadrantu, dubinom i položajem prema drugim nalazima

No, kako se tijekom ekshumacije gornja površina grobnice spušta, formira se udubljenje, pa se unutar granica grobnice može nakupljati kišnica i oštetiti izložene ostatke ili erodirajuću tjelesnu masu. Zbog toga se prakticira izgradnja šatora ili skloništa nad grobnicom, kako bi se ona zaštitila.

Koristimo cookie kako bi vam pružili najbolje iskustvo na našoj web stranici. Ako nastavite koristiti ove stranice prihvaćate korištenje istih.

Kolačići su anonimni te u svakom trenutku možete kontrolirati i konfigurirati postavke kolačića u vašem pregledniku.

[Razumijem](#) [Saznaj više](#)

Iskopavanjem grobnice njezino se izvorno stanje nepovratno uništava, stoga je iznimno važno dokumentirati i kronološkim redom opisati svaki provedeni postupak i metodu istraživanja, bilježiti precizne informacije o pronađenom tijelu i materijalnom dokazu s izmjerama, te potom izvršiti skiciranje u zatečenom stanju.

Ako posjedujete informacije koje bi mogle pomoći u potrazi za nestalim osobama, svoja saznanja možete dojaviti putem obrasca [Baze podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije](#) ili kontaktiranjem anonimnog telefona **072/111-111** [Ministarstva hrvatskih branitelja](#). Jer, svima bi nam savjest trebala nalagati da obiteljima nestalih pomognemo u pronalaženju odgovora na pitanja „gdje?“ i „kako?“.

Gordana Ilić-Ostojić

Koristimo cookie kako bi vam pružili najbolje iskustvo na našoj web stranici. Ako nastavite koristiti ove stranice prihvaćate korištenje istih.

Kolačići su anonimni te u svakom trenutku možete kontrolirati i konfigurirati postavke kolačića u vašem pregledniku.

[Razumijem](#) [Saznaj više](#)